

# Η ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ



Παραθέτουμε παρακάτω ένα απόσπασμα από το έργο του *Χρήστου Ρήγα*, “Τότε που λειτουργούσε η δημοκρατία” (εκδ. Εντός, 1996).

Το βιβλίο στο σύνολό του αποτελεί μια αξιόλογη μελέτη της δημοκρατικής εποχής της αρχαίας Αθήνας, ιδωμένης με ριζοσπαστικό

τρόπο από τον συγγραφέα. Η ριζοσπαστικότητά του έγκειται στο ότι ερμηνεύει, με εμβριθή αλλά όχι ακαδημαϊκό τρόπο, την ουσία των πολιτικών εξελίξεων και εντάσεων της εποχής, παρουσιάζει το ρόλο των σημαντικότερων προσωπικοτήτων καταλύοντας τις στερεότυπες αντιλήψεις που έχουν επικρατήσει γι’ αυτούς στη νεώτερη εποχή, και καταρρίπτει πολλούς μύθους με τους οποίους έχουμε επενδύσει την προσέγγιση των γεγονότων και των σχέσεων εξουσίας της αθηναϊκής δημοκρατίας.

Είναι ένα βιβλίο που μπορεί να αποδειχτεί περισσότερο χρήσιμο και ουσιαστικό από πολλά σύγχρονα έργα επαγγελματιών διανοούμενων, που αξίζει να διαβαστεί και να διαδοθεί, ώστε να συνεισφέρει, με την ευρύτητα των γνώσεων που περιέχει, στο ξεκαθάρισμα της αντίληψής μας για το πολιτικό, κοινωνικό και πολιτισμικό περιεχόμενο της αρχαίας δημοκρατικής εποχής.

Η δημοκρατία συνάντησε, από την πρώτη στιγμή της λειτουργίας της, την αντίδραση των εχθρών της στο εσωτερικό και κυρίως στο εξωτερικό. Στο εσωτερικό φαίνεται πως δεν συνένωσε το σύνολο των ευγενών εναντίον της παρά μόνο τους ολιγαρχικούς. Η δολοφονία του Εφιάλτη και η αποτυχημένη προσπάθεια του Κίμωνα να επαναφέρει το παλιό καθεστώς ήταν οι μόνες αντιδράσεις των ολιγαρχικών. Μετά την εξορία του Κίμωνα οι ολιγαρχικοί δεν προέβησαν σε καμιά φανερή ενέργεια ανατροπής του νέου

καθεστώτος. Η δημοκρατία, από την πλευρά της, δεν προέβη σε διώξεις ολιγαρχικών ούτε στην κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας ούτε σε αναδασμό της γης, αλλά αντίθετα εγγυήθηκε την περιουσία, την ασφάλεια και την ελευθερία, την τιμή και την υπόληψη όλων ανεξαιρέτως των πολιτών.

Η 'γραφή παρανόμων' ήταν το πιο αποτελεσματικό όπλο για την προστασία της μειοψηφίας από την πλειοψηφία και του κάθε πολίτη ατομικά απέναντι στο κράτος. Έπειτα μια μεγάλη μερίδα των ευγενών τάχθηκε υπέρ της δημοκρατίας, ελπίζοντας να αναλάβει την πολιτική ηγεσία του λαού. Η δημοκρατία όμως δεν αναγνώρισε καμιά δημοκρατική ηγεσία παρά μόνο άτομα-πολίτες και έτσι απέφυγε τον κίνδυνο να ταυτιστεί με την δημοκρατική παράταξη, όπως επιδίωξαν οι εχθροί της και όπως έγινε αργότερα σε άλλες πόλεις. Η δημοκρατία καταργώντας τους ευγενείς, σαν τάξη, και αφαιρώντας τους στην εξουσία δεν τους παραγκώνισε, αλλά αντίθετα τους έδωσε την ευκαιρία, όπως και σε όλους τους άλλους πολίτες, να αναδείξουν την προσωπική τους αξία και ικανότητα. Τιμούσε αυτούς που πρόσφεραν μεγάλες υπηρεσίες στην πολιτεία, είτε με τις πολιτικές τους προτάσεις είτε σαν στρατηγοί, είτε σε οποιοδήποτε άλλο τομέα της δημόσιας ζωής. Με τον τρόπο αυτό οι ευγενείς – όχι σαν τάξη, αλλά σαν άτομα-πολίτες – όχι μόνο δεν πέρασαν στο περιθώριο, αλλά έγιναν πρωταγωνιστές της πολιτικής σκηνής. Με την πολιτική της αυτή πέτυχε η δημοκρατία, στα πρώτα χρόνια της λειτουργίας της να έχει τη συναίνεση από όλες τις μερίδες της κοινωνίας, στοιχείο απαραίτητο για την ειρήνευση και την κοινωνική γαλήνη.

Από την πλευρά των εξωτερικών της εχθρών δεν απειλήθηκε αμέσως, γιατί συνέπεσε να γίνει η εγκαθίδρυση της δημοκρατίας σε μια ευνοϊκή γι' αυτή συγκυρία, καθώς η μεν Σπάρτη δεν είχε συνέλθει ακόμα από το μεγάλο σεισμό που την έπληξε το 464 π.Χ. και η επανάσταση των ειλωτών της Ιθώμης, που συνεχιζόταν ακόμη την είχαν εξαντλήσει, η δε Περσία, μετά τον θάνατο του Ξέρξη, πλησσόταν από εσωτερικές αναστατώσεις και επαναστάσεις. Απέναντι στην Περσία οι Αθηναίοι αποφάσισαν να εφαρμόσουν επιθετική πολιτική. Αφ' ενός να κτυπούν με τον συμμαχικό στόλο

τα παράλια και τα λιμάνια των Περσών και αφ' ετέρου, να βοηθήσουν την Αίγυπτο να ελευθερωθεί από τους Πέρσες.

Η Αίγυπτος είχε μεγάλη στρατιωτική και εμπορική αξία, γιατί ήταν τότε ένας από τους μεγαλύτερους σιτοβολώνες του κόσμου και εκτός των σιτηρών έκανε εξαγωγή παπύρου και υφασμάτων. Μια φιλική Αίγυπτος είχε μεγάλη αξία, γιατί θα εξασφάλιζε στο συμμαχικό στόλο βάσεις και ορμητήρια στην νοτιοανατολική άκρη της Μεσογείου. Στη Σπάρτη η είδηση για την εγκαθίδρυση λαϊκής εξουσίας στην Αθήνα προκάλεσε φόβο και ανησυχία. Δεν ήταν όμως, όπως είπαμε, σε θέση να επέμβει και η μόνη της αντίδραση ήταν να διώξει τους Αθηναίους στρατιώτες από την Ιθώμη για να μην ενωθούν με τους επαναστάτες. Όταν μετά από λίγο οι δημοκρατικοί πήραν την εξουσία στο Άργος, η Σπάρτη αισθάνθηκε την ηγεμονία της να κλονίζεται. Έβλεπε ότι ο μεγαλύτερος κίνδυνος που την απειλούσε ήταν η επέκταση της δημοκρατίας και σε άλλες πελοποννησιακές πόλεις, και, πριν είναι αργά, αποφάσισε να επιτεθεί στο Άργος και να επιβάλει τη θέλησή της. Οι Αργείοι ζήτησαν τη βοήθεια των Αθηναίων και κείνοι αποφάσισαν να τους βοηθήσουν χωρίς χρονοτριβή.

Οι δύο στρατοί έδωσαν μάχη στην Οινόη, στα σύνορα Μαντινείας και Άργους, και νίκησαν οι Αργείοι με τους Αθηναίους. Μετά από λίγο τα Μέγαρα, που βρίσκονταν σε διένεξη με την Κόρινθο, αποχώρησαν από την πελοποννησιακή συμμαχία και ζήτησαν τη συμμαχία της Αθήνας. Η συμμαχία των Μεγάρων είχε μεγάλη σπουδαιότητα για τους Αθηναίους που δεν είχαν ακόμη συμπληρώσει τα Μακρά Τείχη και η Αττική ήταν έτσι εκτεθειμένη σε κάθε εχθρική επιδρομή. Οι Αθηναίοι είχαν επίσης συνάψει συμμαχία με τους Θεσσαλούς. Οι επιτυχίες αυτές των Αθηναίων και η αίγλη που ασκούσε η δημοκρατία στους λαούς των άλλων πόλεων-κρατών, έκανε τη Σπάρτη και τις άλλες πόλεις με ολιγαρχικά καθεστώτα να συσπειρωθούν και να αντιμετωπίσουν ενωμένοι τον κοινό κίνδυνο: την επέκταση της δημοκρατίας και στις πόλεις τους. Η διαμάχη ανάμεσα στη Σπάρτη και την Αθήνα, την εποχή εκείνη, δεν ήταν για την κατάκτηση της ηγεμονίας, αλλά για την αποτροπή της δημοκρατίας. “Με την εμφάνιση της

συνειδητής δημοκρατίας το επίκεντρο της διαμάχης μετατοπίστηκε σε μια περιοχή όπου η Σπάρτη μόνο ως συντηρητική ή αντιδραστική μπορούσε να θεωρηθεί, στην αντίθεση ανάμεσα στην ολιγαρχία και τη δημοκρατία” [1].

Έτσι άρχισε ένας πόλεμος των ολιγαρχικών πόλεων κατά της δημοκρατικής Αθήνας για την κατάλυση της δημοκρατίας που κράτησε κάπου δεκαπέντε χρόνια και είναι γνωστός ως ‘μικρός πελοποννησιακός πόλεμος’. Στον πόλεμο κατά της δημοκρατίας τάχτηκαν, εκτός από τη /Σπάρτη, η Κόρινθος, η Επίδαυρος, η Αίγινα, και λίγο αργότερα οι Θηβαίοι, οι Οπούντιοι Λοκροί, οι Φωκείς και άλλοι. Η μεγαλύτερη απειλή για τους Αθηναίους ήταν η Αίγινα, γιατί είχε σημαντικό στόλο και μπορούσε να απειλήσει την κυριαρχία τους στη θάλασσα. Οι Αθηναίοι αποφάσισαν να χρησιμοποιήσουν όσες δυνάμεις είχαν στη διάθεσή τους – ένα μεγάλο μέρος των δυνάμεών του βρίσκονταν στην Αίγυπτο – για την κατάκτηση της Αίγινας και τη διασφάλιση της κυριαρχίας τους στη θάλασσα, από την οποία πήγαζε η δύναμή τους. Οργάνωσαν μεγάλη εκστρατεία εναντίον της και την πολιόρκησαν από στεριά και θάλασσα, αποβιβάζοντας στρατό στο νησί. Οι Πελοποννήσιοι βλέποντας ότι οι Αθηναίοι έχουν διαθέσει όλες τους τις δυνάμεις στην Αίγινα και στην Αίγυπτο, βρήκαν την ευκαιρία κατάλληλη και εισέβαλαν στα Μέγαρα. Ο κίνδυνος που απειλούσε τους Αθηναίους και τη δημοκρατία ήταν μεγάλος και άμεσος.

Οι Πελοποννήσιοι βρίσκονταν στα Μέγαρα έτοιμοι να εισβάλουν στο έδαφος της Αττικής, ενώ ο στρατός των Αθηναίων βρισκόταν στην Αίγινα και στην Αίγυπτο. Αν απέσυραν το στρατό από την Αίγινα, η νίκη της Αίγινας θα τους στερούσε την κυριαρχία στη θάλασσα. Τα Μακρά Τείχη δεν είχαν ακόμα ολοκληρωθεί και η άμυνα της πόλης δεν μπορούσε να στηριχτεί σ’ αυτά. Οι Αθηναίοι πολίτες που είχαν απομείνει στην πόλη, δηλαδή οι βουλευτές, οι γέροι και τα παιδιά, γιατί οι άλλοι βρίσκονταν στα μέτωπα της Αίγινας και της Αιγύπτου έπρεπε να αποφασίσουν περί του πρακτέου. Βρέθηκαν σε πολύ δύσκολη θέση γιατί από την απόφασή τους θα κρινόταν η τύχη της Αθήνας και της δημοκρατίας. Τη

κρίσιμη αυτή στιγμή οι βουλευτές και οι γέροι της Αθήνας πήραν μια απόφαση που καμιά εκλεγμένη κυβέρνηση δε θα μπορούσε να πάρει. Αποφάσισαν να μην αποσύρουν ούτε ένα στρατιώτη από την Αίγινα, αλλά να στρατευτούν όλοι, παιδιά και γέροι και να πάνε στα Μέγαρα να αντιμετωπίσουν τους εισβολείς. Ένας στρατός από δεκαοκτάχρονα παιδιά και γέρους πάνω των πενήντα ετών, με στρατηγό των Μυρωνίδη, που ήταν στρατηγός στην μάχη των Πλαταιών, δίδαξε τι θα πει θάρρος και ανδρεία, όταν οι αρετές αυτές δεν επιβάλλονται με το νόμο, αλλά είναι αποτέλεσμα της ελεύθερης επιλογής ενός λαού που έχει κάμει την ελευθερία πράξη ζωής [...]

Μετά την επιτυχία αυτή των Αθηναίων, η Σπάρτη κατανόησε ότι δεν έχει να κάνει με μια αντίπαλη πόλη, αλλά με έναν ολόκληρο λαό εμψυχωμένο και αποφασισμένο να θυσιάσει, προκειμένου να διατηρήσει την ελευθερία του και το πολίτευμά του. Και ότι, αν ήθελε να επικρατήσει, έπρεπε να δράσει αμέσως και αποφασιστικά, με μεγάλες δυνάμεις, τώρα που ο στρατός των Αθηναίων ήταν μακριά. Σε συμμαχία με τους Θηβαίους αποφάσισε να μεταφέρει τις πολεμικές επιχειρήσεις στα σύνορα της Αττικής κάνοντας τη Βοιωτία ορμητήριο κατά των Αθηναίων. Ένα στράτευμα από χίλιους πεντακόσιους Σπαρτιάτες και δέκα χιλιάδες συμμάχους έφτασε στη Βοιωτία και, αφού διευθέτησε τη διαφορά μεταξύ Φωκίδας και Δωρίδας, που δήθεν γι' αυτό ήρθε, στρατοπέδευσε στα σύνορα της Αττικής. Οι σύμμαχοι πίεζαν τους Σπαρτιάτες να επέμβουν αμέσως στην Αθήνα. Το ίδιο και οι ολιγαρχικοί της Αθήνας, που έστειλαν κρυφά αντιπροσώπους τους να παρακινήσουν τους Σπαρτιάτες να επιτεθούν χωρίς χρονοτριβή στην Αττική, τώρα που ο στρατός των Αθηναίων βρισκόταν μακριά και δεν έχουν ολοκληρώσει το κτίσιμο των Τειχών, και να καταλύσουν τη δημοκρατία.

“Και σ' αυτό”, γράφει ο Θουκυδίδης, “τους παρακινούσαν κρυφά και μερικοί Αθηναίοι, ελπίζοντας έτσι να καταλύσουν τη δημοκρατία και να σταματήσουν το χτίσιμο των Μακρών Τειχών”. Είναι η πρώτη άμεση αναφορά του Θουκυδίδα στη δημοκρατία. Μας πληροφορεί ότι επιδιώκεται η κατάλυσή της, ενώ δε μας

πληροφόρησε για την εγκαθίδρυσή της. Οι Αθηναίοι ζήτησαν βοήθεια από το Άργος και τις ιωνικές πόλεις καθώς και ιππικό από τους συμμάχους τους Θεσσαλούς και αποφάσισαν να μην αποσύρουν στρατεύματα από την Αίγινα, αλλά να στρατευτούν και πάλι όλοι, για να αντιμετωπίσουν τον κίνδυνο. Οι σύμμαχοι ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση των Αθηναίων και οι δύο στρατοί συγκρούστηκαν το καλοκαίρι του 457 στην Τανάγρα. [...] Το ότι ο πόλεμος αυτός γινόταν για την ανατροπή της δημοκρατίας το μαρτυράει και η στάση των Θεσσαλών ιππέων που ήταν ολιγαρχικοί. Ενώ ήρθαν να βοηθήσουν τους Αθηναίους, με βάση τη συνθήκη συμμαχίας που είχαν υπογράψει, μόλις βρήκαν την ευκαιρία, τη νύχτα, μεταπήδησαν στο στρατόπεδο των Σπαρτιατών που ήταν ομοϊδεάτες τους. Οι Σπαρτιάτες με τη βοήθεια του Θεσσαλικού ιππικού κατάφεραν τη δεύτερη μέρα να νικήσουν τους Αθηναίους και τους ανάγκασαν να υποχωρήσουν στην Αττική. Η νίκη των Σπαρτιατών δεν ήταν ολοκληρωτική και οι Αθηναίοι υποχώρησαν διατηρώντας τις δυνάμεις τους. Οι Σπαρτιάτες δεν καταδίωξαν τους Αθηναίους στο έδαφος της Αττικής, αλλά αρκέστηκαν στην αποκατάσταση του στρατιωτικού τους γοήτρου. Μετά την απομάκρυνση των Σπαρτιατών από τη Βοιωτία, οι Αθηναίοι νίκησαν τους Θηβαίους, διέλυσαν την ηγεμονία τους στη Βοιωτία και κατεδάφισαν το τείχος της Τανάγρας, ώστε να μην υπάρχει οχυρωμένη πόλη στα σύνορα της Αττικής. Μετά τα γεγονότα αυτά συνθηκολόγησε και η Αίγινα με βαρύτερους όρους: κατεδάφιση των Τειχών της, παράδοση του στόλου της και υποχρεωτική συμμετοχή στην αθηναϊκή συμμαχία, χωρίς δικαίωμα να διατηρεί στόλο, αλλά να πληρώνει φόρο τριάντα τάλαντα το χρόνο. Μετά τη συνθηκολόγηση της Αίγινας, κανένα κράτος δεν ήταν σε θέση να απειλήσει την κυριαρχία των Αθηναίων στη θάλασσα.

Ο συνασπισμός των ολιγαρχικών για την κατάλυση της δημοκρατίας έκαμε τους Αθηναίους να κατανοήσουν ότι για την προστασία της δεν αρκούσε πλέον η παλικάριά τους, αλλά ότι έπρεπε να γίνουν πολύ ισχυροί, για να εξασφαλίσουν τη διατήρησή της. Αποφάσισαν να διευρύνουν τις συμμαχίες τους στον ελλαδικό χώρο και να επιβάλλουν το κύρος και τη δύναμή τους σε εχθρούς και φίλους.

Ανέθεσαν στον Τολμίδα την αποστολή να εκφοβίσει τους Σπαρτιάτες, μέσα στην Λακωνική και να επιδιώξει να κάμει συμμάχους πόλεις του Ιονίου. Ο Τολμίδης με χίλιους οπλίτες και πενήντα τριήρεις, α φ ού έδωσε ισχυρά κτυπήματα στους Σπαρτιάτες, έπλευσε στη Ζάκυνθο και την Κεφαλλονιά και τις έκανε συμμάχους των Αθηναίων. Μετά την Κεφαλλονιά ήρθε στον Κορινθιακό κόλπο, πέρασε το Ρίο κι έφτασε στη Ναύπακτο, όπου βοήθησε να εγκατασταθούν οι Μεσσήνιοι, που είχαν αφεθεί “ομόσπονδοι” από τους Σπαρτιάτες, κατά τον Γ’ Μεσσηνιακό πόλεμο. Οι Μεσσήνιοι, που με αυτόν τον τρόπο αποκτούσαν πατρίδα, έμειναν πιστοί σύμμαχοι των Αθηναίων. Κι έτσι ο αθηναϊκός στόλος αποκτούσε μια σίγουρη βάση στον κορινθιακό κόλπο.

Τον επόμενο χρόνο, το 455 π.Χ. εξέλεξαν στρατηγό τον Περικλή και του ανέθεσαν την αρχηγία του στόλου, που είχε ο Τολμίδης, με την εντολή να κάμει όσο το δυνατό περισσότερες πόλεις συμμάχους των Αθηναίων. Ο Περικλής έκανε αποβάσεις στις βόρειες ακτές της Πελοποννήσου, έπειτα πήγε στην Ακαρνανία και έκαμε συμμάχους των Αθηναίων όλες τις πόλεις που βρίσκονταν δυτικά του Αχελώου εκτός από τις Οινιάδες. Με τις επιτυχίες αυτές των Αθηναίων η επιρροή και το κύρος της αθηναϊκής δημοκρατίας έγιναν αδιαμφισβήτητα. Εφτά χρόνια εξουσίας των πολιτών έκαμαν την Αθήνα να φτάσει στο υψηλότερο σημείο της ισχύος της και να γίνει πρώτη δύναμη στην Ελλάδα. Δεν είχαν όμως τις ίδιες επιτυχίες και στην Αίγυπτο όπου ο αθηναϊκός και συμμαχικός της στόλος τελικά νικήθηκαν, και η Αίγυπτος καθώς και η Κύπρος επανήλθαν στην κυριαρχία των Περσών. Οι Αθηναίοι επιδίωξαν να κλείσουν ειρήνη με τη Σπάρτη για να στραφούν απερίσπαστοι κατά των Περσών. Φοβούμενοι ότι οι Πέρσες θα επεκτείνουν τις επιχειρήσεις τους στα νησιά του Αιγαίου, μετάφεραν το συμμαχικό ταμείο από τη Δήλο στην Αθήνα. Οι Σπαρτιάτες δε δέχονταν διαπραγματεύσεις, γιατί δεν εμπιστεύονταν κανέναν από τους δημοκρατικούς.

Τότε έγινε πρόταση στη Συνέλευση των πολιτών να ανακαλέσουν το Κίμωνα από την εξορία και να τον χρησιμοποιήσουν στις

διαπραγματεύσεις με τη Σπάρτη, γιατί ήταν ο μόνος που εμπιστεύονταν οι Σπαρτιάτες. Οι Αθηναίοι ούτε απέρριψαν, ούτε έκαμαν αμέσως δεκτή την πρόταση, αλλά αποφάσισαν να επανέλθει το θέμα σε άλλη Συνέλευση πολιτών, με την προϋπόθεση ότι ο Κίμων θα δώσει στο μεταξύ εγγυήσεις ότι δε θα επαναλάβει το πείραμα για ανατροπή της δημοκρατίας. Λένε πως ο Κίμων έδωσε τις εγγυήσεις αυτές, μέσω της αδελφής του Ελπινίκης, και έτσι αποφάσισαν οι Αθηναίοι την επιστροφή του. Ο Κίμων επιστρέφοντας έθεσε τον εαυτό του και τις ικανότητές του στην υπηρεσία της πολιτείας και δεν προέβη σε καμιά αντιδημοκρατική ενέργεια. Του ανέθεσαν τις διαπραγματεύσεις με τη Σπάρτη και πέτυχε την υπογραφή πενταετούς ειρήνης. Μετά από αυτά οι Αθηναίοι τον εξέλεξαν στρατηγό και του ανέθεσαν την εκστρατεία κατά των Περσών στην Κύπρο. Ο Κίμων έφτασε στην Κύπρο και πολιορκήσε το Κίτιο. Δεν κατάφερε όμως να ελευθερώσει την Κύπρο, γιατί στο μεταξύ πέθανε. Μετά από λίγο σταμάτησαν και οι εχθροπραξίες με τους Πέρσες και οι Αθηναίοι έζησαν δύο-τρία χρόνια ειρηνικά κι έτσι επιδόθηκαν απερίσπαστοι σε έργα πολιτισμού.

Αμέσως μετά την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας παρατηρήθηκε μια πρωτοφανής δραστηριότητα σε όλους τους τομείς, μια πληθωρική προσφορά, δίνοντας ο καθένας τον καλύτερο εαυτό του, και παρακινώντας τους συμπολίτες του να κάνουν το ίδιο. "Ήταν ένας κόσμος υπερβολικά ανοιχτός, με περισσότερο δημόσια παρά ιδιωτική ζωή, όπου κάθε άνθρωπος αισθανόταν πολύ έντονα την παρουσία και την πίεση των γειτόνων του και όπου ο ίδιος ασκούσε όση πίεση μπορούσε, επιστρατεύοντας όλες τις ικανότητες που πίστευε ότι διαθέτει". Οι Αθηναίοι ήταν περήφανοι για τη δημοκρατία τους, ήταν περήφανοι γιατί απόδειξαν ότι οι πολλοί μπορούν καλύτερα να διαχειριστούν τις υποθέσεις της πολιτείας, παρά οι λίγοι, οι "ειδικοί", και αυτό του έκαμε να επιδοθούν σ' αυτόν το δημιουργικό οργασμό και να δημιουργήσουν αυτό που αποκαλούμε πολιτικό θαύμα ή κλασικό πολιτισμό. [...] Αυτή η δημιουργική αναγέννηση δεν ήταν έξαρση μιας στιγμής, μαι γενιάς, αλλά διατηρήθηκε καθ' όλη τη διάρκεια της δημοκρατίας. Γεννήθηκε και πέθανε μαζί της. Γιατί



μόνο η δημοκρατία δημιούργησε τις προϋποθέσεις για πλήρη και ανεμπόδιστη ανάπτυξη όλων των μορφών της ζωής, όλων των μορφών της τέχνης και του πνεύματος. Αυτό έκαμε το Δημόκριτο, που ήρθε και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, να πει πως: “αξίζει περισσότερο να ζεις φτωχός σε μια δημοκρατία, παρά να απολαμβάνεις μια φαινομενική ευτυχία στην αυλή ενός βασιλιά”. [2] [...]

Στην πρωτοφανή αυτή πνευματική άνθιση και στην τάση να γίνει η επιστήμη και η σοφία κτήμα όλου του λαού, ενώ μέχρι το 460 π.Χ. ήταν κτήμα μόνο των ευγενών, συντέλεσαν πολύ οι σοφιστές, και γι’ αυτό συνάντησαν την αντίδραση του Σωκράτη και αργότερα του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη, που ήταν οι εκπρόσωποι της φιλοσοφίας των ευγενών ολιγαρχικών. [...] “Υπάρχουν όμως αρκετές ενδείξεις ότι η θεωρητική σκέψη των σοφιστών προχώρησε σε εκτεταμένη κριτική των δεδομένων συνθηκών και στην απαίτηση για βαθιές, ριζικές μεταβολές στην κοινωνική και πολιτική ζωή. Τότε άνοιξε και ο δρόμος για την ιδέα ότι όλες οι θεσπισμένες διακρίσεις ανάμεσα στους ανθρώπους βασίζονται απλώς στο νόμο και ότι η φύση απαιτεί το ίδιο δίκαιο για όλους. Ο Λυκόφρων ζητούσε να καταργηθεί η αριστοκρατική τάξη. Ο Αλκιδάμας και άλλοι καταφέρνται κατά του θεσμού της δουλείας. Ο Φαλέας απαιτούσε να έχουν όλοι οι πολίτες ίση περιουσία και μόρφωση, και Ιππόδαμος σχεδίασε, πρώτος αυτός, τις βασικές αρχές ενός πολιτειακού ιδανικού βασισμένου στο λογικό. Ακόμη και η ιδέα της πολιτικής εξίσωσης της γυναίκας προς τον άντρα ξεπηδά από την αλληλουχία των ιδεών”. [3]

Αυτό το πολιτιστικό θαύμα, που όμοιό του δε γνώρισε η ανθρωπότητα, μερικοί το αποδίδουν όχι στη δημοκρατία, αλλά στη μεγαλοφυή σκέψη του Περικλή. Ξεχνούν όμως ότι η δημοκρατία ανέδειξε τον Περικλή και όχι ο Περικλής τη δημοκρατία. Μεγαλοφυείς ηγέτες υπήρξαν και πριν από την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας στην Αθήνα. Μεγαλοφυείς ηγέτες ανέδειξαν όλες σχεδόν οι πόλεις-κράτη, αλλά ούτε η Αθήνα πριν το 462 π.Χ. ούτε οι άλλες πόλεις-κράτη ανέπτυξαν έναν τέτοιο πολιτισμό, που να αγκαλιάζει όλες τις εκδηλώσεις της ζωής. Ο πολιτισμός

που δημιουργήθηκε στην Αθήνα κατά τη διάρκεια της δημοκρατίας ήταν και θα παραμείνει για πάντα κλασικός.

[1] An. Andrewes: Αρχαία Ελληνική Κοινωνία, σελ 291. εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ.

[2] ο.π.

[3] W. Windelband – H. Heimsoety: Εγχειρίδιο Ιστορίας της Φιλοσοφίας τομ. Α, σελ. 88. εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ.

**Πηγή/φωτογραφία: [respublica.gr](http://respublica.gr)**